

Kostelecký, T. (2000) Volební systémy a politický konflikt v prostoru. In: Jehlička, P., Tomeš, J., Daněk, P. (ed.) Stát, prostor, politika. Přírodovědecká fakulta UK, Praha, str. 242-262.

Klíčová slova:

Volby, volební systémy, většinový volební systém, systém poměrného zastoupení, volební obvody, demokracie, malaportionment, gerrymandering

Obsah:

Článek Volební systémy a jejich typy klasifikuje jednotlivé volební systémy a snaží se o podrobné srozumitelné vytyčení jejich hlavních pozitiv a negativ. V autor úvodu naráží na význam slova „demokracie“ jako „vlády lidu“. Tuto ideu (myšleno „vláda lidu“) vyvrací jednoduchým postřehem R.Dahla, podle nějž vláda prosazuje zákony platné na určitém území a zároveň je schopna a ochotna použít fyzickou sílu k jejich prosazení. O tuto fyzickou sílu se s nikým nedělí. Výsledkem tedy je zjištění, že nikde nevládnou všichni, protože všichni nemají moc prosazovat svoje zájmy silou. Blíže jsou v úvodu také specifikovány tři teorie demokracie: *Teorie tradiční* (člověk nejlepší posuzovatel svých vlastních zájmů, občan se buď aktivně zapojí, nebo volí lidi, kteří budou jeho zájmy prosazovat), *teorie demokratického elitismu* (masa není pro nezáměr a neznalost schopna udržovat demokracii, proto elity soutěží o hlasy voličů) a *teorie participativní* (elity jsou schopnější vládnout, ale nejsou demokratičtější než masy, důraz kladen na instituce ležící mezi elitami a masou, tj. odbory, zájmová sdružení, církve atd., ve volbách nejde o prosazování zájmů, ale o vytvoření formy zpětné vazby).

První kapitola textu přibližuje čtenáři základní volební systémy, tj. způsob organizace voleb a zjišťování výsledků, a jejich typy. Rozlišují se dva základní volební systémy, mající řadu variací různých znaků. Základem *VĚTŠINOVÉHO volebního systému* je fakt, že vládne ten, kdo má nejvýraznější podporu. V jeho rámci se dále vyčleňují systémy pluralitní (Mandát získá ten, kdo obdržel nejvíce hlasů bez ohledu na jejich celkový počet. Např. volby do britského parlamentu) a systém absolutní většiny (Legitimně je zvolen ten, kdo dostane přes 50% všech hlasů. Toho lze dosáhnout několika způsoby: jsou-li k dispozici pouze dva kandidáti, dvoukolovými volbami, kdy se v prvním kole vyberou se dva či více kandidáti a v následujícím se rozhoduje jen mezi nimi (např. volby do Senátu ČR) či pomocí alternativních hlasů. V tomto případě má volič více než jeden hlas. Tzv. alternativní hlas dá druhému, pro něj přijatelnému, kandidátovi. Následně, v případě většinového nezvolení, se u nejslabšího kandidáta odhalí alternativní hlasy a přiřadí se k ostatním kandidátům. Pokud ani poté nemá nikdo většinu pokračuje se u dalšího v pořadí, atd. *Systém POMĚRNÉHO ZASTOUPENÍ* zajišťuje, že složení voleného orgánu bude odrážet složení společnosti. I tento systém má množství variant, jako systém volebního dělitele (Počet hlasů se postupně dělí řadou čísel a získaná čísla se uspořádají podle velikosti. Mandáty získávají postupně „nejvyšší čísla“), apod.

V další části textu autor popisuje výhody jednotlivých systémů a upozorňuje na jejich slabiny. Výhodami *většinového systému* jsou srozumitelnost pro voliče, omezení vlivu stran a naopak posílení role jednotlivce, potlačuje šance extrémních stran, nutí strany k vytváření předvolebních (a nikoliv povolebních) koalic, tvoří povětšinou stabilní jednobarevné vlády (*zákon krychle* – „*cube law*“ - podíl získaných křesel je vyšší než podíl získaných hlasů) a

zabraňuje politizaci státní správy. Kritika naopak směřuje na přílišné zvýhodnění vítězné strany, kdy v krajním případě může dojít k situaci, že strana získá většinu křesel, aniž by měla většinu volitelů (či dokonce nejvyšší % hlasů). Složení parlamentu blížící se složení voličů je hlavní předností *systemu poměrného zastoupení*. Tento systém lépe zajišťuje účast menšin v parlamentu a napomáhá konfrontaci politických směrů nad osobními. Všechny hlasy voličů hrají při volbách svou roli, což zajisté zvyšuje jejich motivaci. Kritizována je přílišná roztržitost parlamentu, způsobující jeho nefunkčnost.

Autor článku se dále zabývá vymežováním volebních obvodů, které do jisté míry ovlivňuje výsledky voleb. Upozorňuje na dva možné typy manipulace. Na tzv. malaportionment (nestejně velké obvody, diskriminující volitele z velkých obvodů) a tzv. gerrymandering (zvýhodnění jedné strany vlivem prostorového rozložení volebních obvodů).

Závěrečná kapitola je věnována středoevropským volebním systémům v 90. letech a jejich vývoji v zemích „Visegrádské čtyřky“.

Komentář:

Autor v textu dobře přibližuje čtenáři volební systémy, jejich nedostatky i výhody. Je jistě zajímavé a poučné dozvědět se více o metodice přepočítávání hlasů a rozdělování mandátů v jednotlivých zemích podle zvoleného volebního systému. Za stěžejní části celého článku považuji první a druhou kapitolu, v nichž jsou blíže popsány dva základní volební systémy a jejich vlastnosti.

Článek ve mně nevyvolal zájem o danou tematiku, což ovšem není jeho smyslem. Volební systémy a politický konflikt v prostoru je podle mně ryze deskriptivním textem, jehož obsah má pouze informativní a vzdělávací charakter. Podstata všech popisovaných systémů je pro mě srozumitelná a i jejich výhody a slabiny jsou zřejmé a pochopitelné. Pro ještě lepší zapamatovatelnost popisovaných systémů bych ocenil větší množství konkrétních příkladů.

Jehlička, P., Sýkora, L. (1991) Stabilita regionální podpory tradičních politických stran v českých zemích (1920 – 1990). Sborník ČGS, 96 (2), str. 81-95.

Klíčová slova:

Česká strana lidová (ČSL), Československá strana socialistická (ČSS), Československá sociální demokracie (ČSSD), Komunistická strana Československa (KSČ), volby,

Obsah:

Cílem textu je porovnat volební výsledky, resp. stabilitu podpory čtyř stran politického spektra podle výsledků voleb do poslanecké sněmovny Federálního shromáždění v letech 1920, 1925, 1929, 1935 a 1946 a do obou sněmoven Federálního shromáždění v roce 1990.

Analyzovány byly z důvodu dlouhé tradice následující politické strany: ČSL (Česká strana lidová), ČSS (Československá strana socialistická), ČSSD (Československá sociální demokracie) a KSČ (Komunistická strana Československa). Autor si předem svého průzkumu stanovil vstupní hypotézu, kterou byla domněnka, že po dobu několika desítek let mezi volbami 1990 a 1946 nedošlo k výrazné změně lokálního kulturně-sociálního klimatu některých oblastí. Průzkum založil na odhalování oblastí, jež představují koncentraci 50% z celkového počtu hlasů získaných stranou, tzv. území volebních stran. Průniky území volební podpory pak označil jako území stabilní volební podpory. Na základě výsledků hlasování u sledovaných politických subjektů odhalil následující rysy volební podpory:

- ČSL - Celé území jižní Moravy lze až na výjimky (např. Brno) označit za stabilní území volební podpory této strany. Standardní volič ČSL tedy žije ve venkovském

prostředí s vyšším podílem lidí zaměstnaných v primárním sektoru. Rovněž se jedná o územně nejstabilnější a nejkompaktnější stranu u nás.

- ČSS – Jedná se o stranu s převážně českými voliči, podporovanou hlavně ve východočeském a středočeském regionu (především v okolí Prahy), v Brně a Plzni. Typický volič podporu se tedy nachází ve větších městech a hustěji zalidněných oblastech.
- ČSSD – Volební podpora u ČSSD prodělala složitější vývoj než u předchozích dvou stran. Odhaleny byly dva zásadní přesuny jádrových území nejintenzivnější podpory. První se váže na vznik KSČ v roce 1921, kdy došlo k rozštěpení plzeňsko-pražské oblasti na severovýchodní komunistickou a jihovýchodní sociálně-demokratickou. Druhá velmi výrazná změna souvisí s poválečným odsunem Němců z pohraničí, protože nově osídlené okresy podporovali KSČ a ČSSD. Další méně významná změna nastala při volbách v roce 1990, kdy se částečně přemístila další jádrová oblast ze střední Moravy do Východních Čech)
- KSČ – Komunistická strana si tradičně udržuje vysokou podporu na Kladensku. Po válce se sice přesunulo jádro volební podpory do pohraničí, ale po roce 1989 opět dominuje Kladno, i když v některých pohraničních okresech zůstala vysoká podpora (např. Litoměřice). Druhou oblastí tradiční podpory je pak Ostravsko.

V další části textu se autor pokouší určit, na jak velkých územích dostali politické strany v jednotlivých volbách určitou poměrnou část hlasů pomocí ukazatelů míry územní koncentrace (M_{uk} - kolikrát vyšší procento hlasů než je republikový průměr dané strany, získala strana v oblastech s koncentrací 25 %, 50 % a 75 % své volební podpory), míry volební úspěšnosti (M_{vu} - kolikrát více voličů připadá na jednotku rozlohy na dané úrovni hodnocení, než je průměrná hodnota v republice) a čisté míry volební úspěšnosti ($\check{C}M_{uk} = M_{uk} / M_{vu}$, vyjadřuje v jakém prostředí, hlediska hustoty voličů, získala strana 25%, 50 % a 75 % voličské základny). Na základě výsledků pak částečně potvrzuje svoji hypotézu, že si sledované strany i přes velice nestandardní politický vývoj v poválečných desetiletích udržují v tradičních regionech silnou volební podporu.

Komentář:

Text přináší zajímavé zhodnocení stability volebních preferencí v určitých regionech. Ač je tento fakt u veřejnosti všeobecně přijímaný, autor pomocí své analýzy přináší jasný důkaz, podložený daty. Podle mě by bylo velice přínosné pokusit se text doplnit o zdůvodnění tohoto stavu. Proč si v některých oblastech politické strany udržují dominantní postavení a proč se za více než 40 let komunistické vlády nezměnil přístup voličů v těchto regionech? Je to dáno úspěšnou politikou těchto stran, které si svých „nejvýznamnějších“ regionů tolik váží, že se jim přizpůsobují a neustále nabízí nejvhodnější politickou alternativu? Cílem článku tyto informace zcela jistě nemají být, ale výrazně by ho obohatili. Osobně bych vypustil poslední odstavec, kde se autor zmiňuje o přínosu politické geografie a který s vlastním obsahem textu nemá výraznou spojitost.

Otázky:

1. Není možné zneužít některé volební systémy bez vědomí veřejnosti k dosažení „potřebného“ výsledku voleb?
2. Nejsou rozhodujícím činitelem volebních výsledků veřejná média a lidé je ovládající, kteří do jisté míry utváří v lidech názory na hlavní aktéry voleb?
3. Jakou politickou stranu jste volili a proč?